Дзеяслоў
(Verbum)

Граматычныя катэгорыі

1. Час:
• praesens (*praes*.) — цяперашні;
• imperfectum (*imperf*.) — прошлы незакончанага трывання;
• perfectum (*perf*.) — прошлы закончанага трывання;
• plusquamperfectum (*pqperf*.) — запрошлы (даўномінулы, перадмінулы);
• futurūm I (*fut. I*) — будучы;
• futurūm II (*fut. II*) — перадбудучы.
2. Лад:
• indicatīvus (*ind*.) — абвесны;
• imperatīvus (*imperat*.) — загадны;
• conjunctīvus (*conj*.) — умоўны;
3. Стан:
• actīvum (*act*.) — незалежны;
• passīvum (*pass*.) — залежны.
4. Асоба: 1, 2, 3-я.
5. Лік:
• singulāris (*sg*.) — адзіночны;
• plurālis (*pl*.) — множны.
6. Спражение: 1, 2, 3, 4-е.

Дзеясловы размяркоўваюцца па спражэннях у залежнасці ад гуку, на які заканчваецца аснова infectum:

Спражэнне	Канцавы гук асновы
I	**ā**
II	**ē**
IIIa	**зычны, u**
IIIб	**ĭ**
IV	**ī**

Асноўныя формы дзеяслова

Дзеяслоў мае чатыры асноўныя формы:

Асноўная форма	I спр.	II спр.	III спр.	IV спр.
1. Praesens indicatīvi actīvi, 1 *sg*.	**laud-o**	**doce-o**	**scrib-o**	**audi-o**
2. Perfectum indicatīvi actīvi, 1 *sg*.	laudāv-i	docu-i	scrips-i	audīv-i
3. Supīnum	laudāt-um	doct-um	script-um	audīt-um
4. Infinitīvus praesentis actīvi	**laudā-re**	**docē-re**	**scrib-ĕre**	**audī-re**
Пераклад	*хваліць*	*вучыць*	*пісаць*	*слухаць*

З а ў в а г а. Замест чацвёртай асноўнай формы ў слоўніку звычайна ўказваецца нумар спражэння: laudo, 1 і г. д.

Вызначэнне асновы infectum

Аснова infectum вызначаецца па 1-й асноўнай форме. У I спражэнні канчатак -**o** замяняецца на **ā**, у астатніх спражэннях канчатак -**o** адкідваецца:

Дзеяслоў	laud-o, 1 *хваліць*	doce-o, 2 *вучыць*	scrib-o, 3а *пісаць*	stru-o, 3а *будаваць*	faci-o, 3б *рабіць*	audi-o, 4 *слухаць*
Аснова infectum	laudā-	docē-	scrib-	stru-	facĭ-	audī-

Infinitivus praesentis activi

Infinitīvus praesentis actīvi (інфінітыў цяперашняга часу незалежнага стану; 4-я асноўная форма) утвараецца ад асновы infectum з дапамогай суфіксаў -**re**/-**ĕre**:

Аснова infectum	+	**-re** **-ĕre**	**(I, II, IV спр.)** **(III спр.)**

З а ў в а г а. У IIIб спражэнні канцавы галосны асновы **ĭ** выпадае.

Дзеяслоў	laud-o, 1 *хваліць*	doce-o, 2 *вучыць*	audi-o, 4 *слухаць*	scrib-o, 3а *пісаць*	stru-o, 3а *будаваць*	faci-o, 3б *рабіць*
Аснова infectum	laudā-	docē-	audī-	scrib-	stru-	facĭ-
Inf. praes. act.	laudā-**re**	docē-**re**	audī-**re**	scrib-**ĕre**	stru-**ĕre**	fac-**ĕre**

Praesens indicativi activi

Praesens indicatīvi actīvi (цяперашні час абвеснага ладу незалежнага стану) утвараецца з дапамогай асабовых канчаткаў actīvi (незалежнага стану).

Асабовыя канчаткі actīvi

Асоба	Singulāris	Plurālis
1-е	**o**	**mus**
2-е	**s**	**tis**
3-е	**t**	**nt**

Дзеясловы I, II, IIIб, IV спражэнняў

Praesens indicatīvi actīvi дзеясловаў I, II, IIIб, IV спражэнняў утвараецца ад асновы infectum з дапамогай асабовых канчаткаў actīvi:

Аснова infectum	+	**асабовыя канчаткі actīvi**

З а ў в а г і.

1. У I спражэнні ў 1 *sg*. -**ā** у канцы асновы выпадае.

2. У IIIб, IV спражэннях у 3 *pl.* паміж асновай і канчаткам з’яўляецца злучальны галосны -**u**-.

Асоба	laud-o, 1 (laudā-) *хваліць*	doce-o, 2 (docē-) *вучыць*	faci-o, 3б (facĭ-) *рабіць*	audi-o, 4 (audī-) *слухаць*
	Singulāris			
1-я	laud-**o**	doce-**o**	faci-**o**	audi-**o**
2-я	lauda-**s**	doce-**s**	faci-**s**	audi-**s**
3-я	lauda-**t**	doce-**t**	faci-**t**	audi-**t**

Plurālis				
1-я	laudā-**mus**	docē-**mus**	facĭ-**mus**	audī-**mus**
2-я	laudā-**tis**	docē-**tis**	facĭ-**tis**	audī-**tis**
3-я	lauda-**nt**	doce-**nt**	faci-**u**-**nt**	audi-**u**-**nt**

Дзеясловы IIIa спражэння

Praesens indicatīvi actīvi дзеясловаў IIIa спражэння ўтвараецца ад асновы infectum з дапамогай злучальных галосных і асабовых канчаткаў actīvi:

Аснова infectum	+	**злучальныя галосныя**	+	**асабовыя канчаткі actīvi**

Ужываюцца наступныя злучальныя галосныя:

-ĭ- перад **m**, **s**, **t**

-u- перад **n**

Асоба	scrib-o, 3a (scrib-) *пісаць*	stru-o, 3a (stru-) *будаваць*
	Singulāris	
1-я	scrib-**o**	stru-**o**
2-я	scrib-**i**-**s**	stru-**i**-**s**
3-я	scrib-**i**-**t**	stru-**i**-**t**
Plurālis		
1-я	scrib-**ĭ**-**mus**	stru-**ĭ**-**mus**
2-я	scrib-**ĭ**-**tis**	stru-**ĭ**-**tis**
3-я	scrib-**u**-**nt**	stru-**u**-**nt**